

Historia :klasa V

Praca domowa:

Przeczytaj uważnie treść notatki. Przepisz do zeszytu temat oraz punkty (wyłuszczone drukiem). Pod tematem podane są linki do prezentacji multimedialnej. Jeśli jest taka możliwość proszę skopiować (lub wpisać jeśli nie chce się otwierać) i obejrzeć. Pod tematem jest strona do pokolorowania, możesz pokolorować lub na ich podstawie sam narysować wysłać mi na adres sp17soswpt@gmail.com lub wyślij na Messenger.

Pozdrawiam Jolanta Krawczyk

<https://epodreczniki.pl/a/demokracja-szlachecka/D1G77MEZ3>

<https://www.youtube.com/watch?v=n2BBM4uLxWE> (polecam!)

LEKCJA 1i 2 (01.06.2020r)

Temat: Monarchia stanowa w Polsce

- 1. Zróżnicowanie stanowe społeczeństwa**
- 2. Uprzywilejowanie stanu szlacheckiego**
- 3. Władza królewska**

Zróżnicowanie stanowe społeczeństwa

XIII i XIV w., to okres, w którym doszło do wykształcenia się w społeczeństwie polskim, wyróżniających się odrębnymi powinnościami, prawami i przywilejami, czterech stanów: duchownego, szlacheckiego, mieszczańskiego i kmieckiego. Przynależność do nich (z wyjątkiem duchowieństwa), była dziedziczna, a awans bardzo utrudniony. Przedstawiciele każdego ze stanów podlegali jurysdykcji różnych sądów i byli sądzeni na podstawie odrębnych praw.

Jako pierwszy wyodrębnił się stan duchowny. Szczególnie ważnym etapem w procesie emancypacji duchowieństwa był okres ostrej walki prowadzonej przez kościół polski za czasów metropolity Henryka Kietlicza (1199–1219), który konsekwentnie wdrażał program reform gregoriańskich. Duchowni zostali zobowiązani do przestrzegania celibatu i uzyskali wyjęcie spod jurysdykcji sądownictwa państwowego. Odtąd duchowni podlegali sądom kościelnym, posługującym się prawem kanonicznym.

Podstawą prawnego wyodrębnienia się stanu szlacheckiego był immunitet, który w ciągu XIII w. stał się zjawiskiem powszechnym. Stan szlachecki rozwijał się z dotychczasowej warstwy możnowładczej i rycerskiej, a podstawowym kryterium przynależności było urodzenie i majątek. W XIII w. rozpowszechniły się herby rodowe i wykształciły rody heraldyczne. Od schyłku XIV w. stan szlachecki zaczyna się zamykać, a jedyną legalną drogą awansu do niego jest nobilitacja, czyli uszlachcenie. Bogaci przedstawiciele niższych stanów wykorzystywali instytucję nagany szlacheckiej, w celu nielegalnego uzyskania tytułu szlacheckiego. Szlachta podlegała przede wszystkim sądom ziemskim, a w sprawach ciężkich, sądom grodzkim. Sądownictwo szlacheckie opierało się na ustawodawstwie Kazimierza Wielkiego i późniejszych przywilejach szlacheckich.

Prawną podstawą wyodrębnienia się stanu mieszczańskiego było rozpowszechnienie się lokacji na prawie niemieckim. Brak solidarności w skali regionu i kraju oraz ostra rywalizacja między miastami spowodowały, że mieszczenie nigdy nie zdołało stworzyć monolitu, zdolnego walczyć o wspólne prawa i rywalizować z konkurencją szlachecką. Mieszczenie podlegali sądownictwu miejskiemu, którego najważniejszą instytucją była ława miejska, a sądzeni byli według prawa obowiązującego w danym mieście.

Najliczniejszym stanem byli chłopci. Poprawę ich położenia przyniosła kolonizacja na prawie niemieckim, dzięki któremu uzyskali swobody osadnicze w postaci wolności osobistej,

dziedzicznego prawa użytkowego do ziemi, samorząd wiejski w postaci ławy z sołtysem na czele oraz ścisłą regulację ciężarów feudalnych. Chłopi podlegali patrymonialnemu sądownictwu pana feudalnego. Władzę sądowniczą w imieniu pana sprawował sołtys.

Uprzywilejowanie stanu szlacheckiego

Stany w Polsce nigdy nie były równorzędne. Najmniejsze jednak różnice prawne między nimi występowały za panowania Kazimierza Wielkiego. Opieką królewską cieszyli się wtedy chłopi, a miasta wchodziły w okres swoich największych wpływów. Dla mieszczan szczególnie korzystny okazał się okres wojny trzynastoletniej, kiedy to dzięki finansowaniu polityki królewskiej, zdobyli znaczny wpływ na politykę państwa. Miasta wtedy stawały się gwarantami traktatów pokojowych, uczestniczyły w sejmach i elekcjach królów, a swoje cele polityczne realizowały przy pomocy konfederacji.

Zasadnicze zmiany w układzie społecznym przyniósł wiek XV. Stan szlachecki kosztem innych stanów i króla urósł do roli hegemonu w państwie. Jednocześnie wewnątrz stanu dokonywał się proces zmiany układu sił, polegający na stopniowym zwiększaniu się roli szlachty średniej, a nawet drobnej. Kościół, który w poprzednich wiekach został obdarzony licznymi przywilejami i olbrzymim majątkiem, teraz ograniczał się do obrony swego stanu posiadania i wyłączył się z aktywnej działalności politycznej. Wzrost uprzywilejowania szlachty pogarszał prawne i ekonomiczne położenie chłopów i mieszczan.

Rozwój przywilejów szlacheckich związany był przede wszystkim ze zmianami dynastii panującej. Pierwszym przywilejem stanowym, a więc przyznanym całemu stanowi, był przywilej koszycki. Wydany był w 1374 r. przez Ludwika Węgierskiego w zamian za prawa do tronu polskiego jego córek. Gwarantował szlachcie nietykalność dotychczasowych praw i zwalniał z poradnego z wyjątkiem 2 groszy rocznie z łanu kmiecego. Obiecywał żołąd za udział w wyprawie wojennej poza granice kraju oraz zapewniał wykup szlachcica z niewoli, jeśli dostał się do niej podczas wyprawy zagranicznej. Ograniczał obowiązek udziału szlachty w budowie zamków. Zapewniał również, że urząd starosty nie przekaże cudzoziemcowi.

Władysław Jagiełło w wydanym w 1422 r. przywileju czerwińskim zagwarantował, że nie będzie konfiskować majątku szlachcica bez wyroku sądowego, wydanego zgodnie z prawem pisanim. Uprawnienia te rozszerzył w przywilejach jedlnieńsko-krakowskich, wydanych w latach 1430 i 1433 r. w zamian za zgodę na sukcesję tronu przez jego syna. Jagiełło zapewniał w nich szlachcie nietykalność osobistą (*neminem captivabimus nisi iure victum*) i dawał szlachcie wyłączność na piastowanie wysokich urzędów kościelnych. Pozycję szlachty wobec pozostałych stanów umacniał również przywilej warecki wydany w 1423 r. Zezwalał on na wykupienie sołectw od nieposłusznych sołtysów oraz ograniczał prawo chłopów do opuszczania wsi. W tym samym duchu wydany został przez Jana Olbrachta w 1496 roku przywilej piotrkowski, zwalniający szlachtę z ceł, ograniczający prawo chłopów do opuszczania wsi do jednej osoby rocznie i zabraniający mieszczanom posiadania dóbr ziemskich.

Dla rozwoju parlamentaryzmu polskiego zasadnicze znaczenie miały przywileje cerekwicko-nieszawskie z 1454 r., wydane przez Kazimierza Jagiellończyka pod groźbą odmowy przez szlachtę udziału w walce z Zakonem. Król gwarantował w nich, że nie będzie nakładał nowych podatków i zwoływał pospolitego ruszenia bez zgody sejmików ziemskich.

Władza królewska

Wraz ze śmiercią Kazimierza Wielkiego załamał się system polityczny, oparty na silnej, dziedzicznej władzy króla. Ludwik Węgierski objął tron na podstawie układów z Kazimierzem Wielkim, a Jadwiga – ze szlachtą. O koronacjach Jagiełły i jego następców decydowały już zjazdy elekcyjne, w skład których wchodziła rada królewska, szlachta i przedstawiciele miast. Nowo wybrany król podczas koronacji musiał złożyć przysięgę, w której zobowiązywał się do przestrzegania wszystkich praw i przywilejów, które w poważnym stopniu ograniczały władzę królewską.

Mimo tych ograniczeń zakres władzy królewskiej nie był mały. Król był zwierzchnikiem całej administracji państwowej i w ramach swoich uprawnień dokonywał nominacji urzędniczych. Był naczelnym dowódcą wojskowym i kierownikiem polityki zagranicznej. Miał duże kompetencje w zakresie stanowienia prawa i był najwyższym sędzią.

Najważniejszym stałym składnikiem materialnej bazy monarchii była domena królewska, składająca się z dóbr ziemskich rozrzuconych po całym kraju. Stopniowo następował jednak spadek dochodów z domeny. Działo się tak na skutek zaciągania pożyczek pod zastaw ziemi oraz rozdawania jej szlachcie w celu zjednywania sobie stronników politycznych. Przywilej koszycki zmniejszył dochody z poradlnego, natomiast wysoką rentownością wykazywały się żupy solne, cła oraz mennica.

Dochody nadzwyczajne ograniczały się do podatku zwanego poborem. W skład poboru wchodziło kilka różnych, bezpośrednich i pośrednich podatków. Najważniejsze było łąnowe, które obciążało kmieci oraz właścicieli młynów i wiatraków z dóbr królewskich, szlacheckich i duchownych, oraz szos, czyli podatek miejski płacony w formie zryczałtowanej od grzywny posiadanego majątku ruchomego i nieruchomego. Ponadto mieszkający w miastach Żydzi płacili pogłównę, a producenci i sprzedawcy alkoholu czopowe.

Reprezentacja stanowa

Organem doradczym była powoływana przez króla rada królewska. W jej skład wchodziło przede wszystkim najwyżsi urzędnicy centralni, wojewodowie i kasztelanowie jako dygnitarze ziemscy oraz arcybiskupi i biskupi Kościoła katolickiego. W niektórych okresach rada miała decydujący wpływ na działalność króla, a zwłaszcza na jego politykę zagraniczną i obsadzanie urzędów.

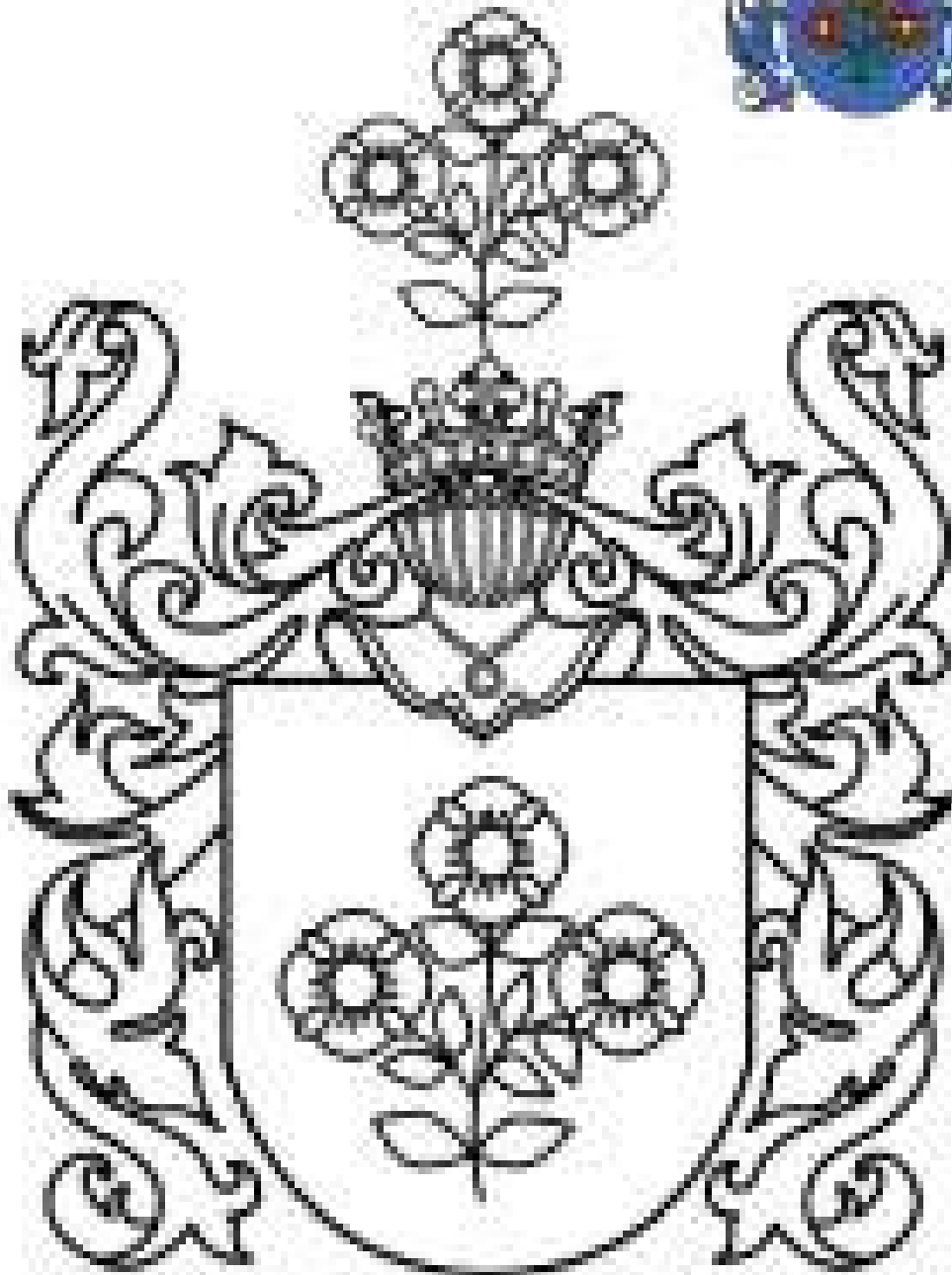
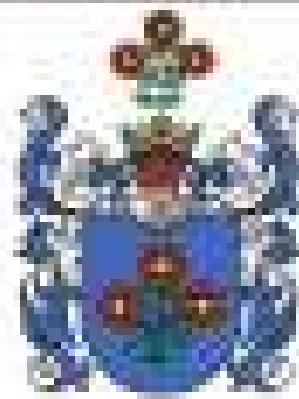
Formujące się w późnym średniowieczu sejmy polskie, mimo że uczestniczyli w nich przedstawiciele kapituł i większych miast, miały charakter zdecydowanie szlachecki. Na rozwój parlamentaryzmu polskiego ogromny wpływ miały starania królów o zapewnienie swojemu potomstwu sukcesji. Drugim ważnym powodem rozwoju parlamentaryzmu polskiego były sprawy podatkowe – nałożenie nadzwyczajnych podatków wymagało zgody stanów.

Sejm walny miał zasięg ogólnokrajowy. Wiodącą rolę odgrywała na nim rada królewska, a więc był domeną wpływów możnowładztwa. Drugoplanową rolę odgrywali urzędnicy ziemscy oraz tłumnie przybywająca szlachta i przedstawiciele kapituł i miast. Zwyczaj przysyłania obieranych reprezentantów wykształcił się dopiero w drugiej połowie XV w.

Alternatywą dla sejmów walnych były sejmy prowincjonalne, nazywane też generalnymi, które odbywały się osobno dla Wielkopolski i Małopolski. Między sejmami walnymi i generalnymi nie było różnic kompetencyjnych – obydwie zajmowały się tymi samymi sprawami. Na sejmach generalnych dał się jednak zaobserwować większe wpływy szlachty średniej na podejmowane decyzje.

W XV w. rozwijał się samorząd ziemski. Przyjął on postać sejmików ziemskich, w których uczestniczył ogół szlachty z danej ziemi. Na sejmikach prawdopodobnie pojawił się pomysł wysyłania reprezentantów na sejm walny, a więc idea przedstawicielstwa. Na sejmikach ziemskich zdecydowanie dominowała średnia i drobna szlachta.

Odrębną formą działalności politycznej były konfederacje. Były to związki osób, które zgłosiły do niej swój akces, by wspólnie działać na rzecz osiągnięcia wyznaczonego celu.

LEKCJA 2 (03.06.2020r)

Temat: Monarchia stanowa- praca z tekstem źródłowym

Uwaga !

Są to przykładowe zadania jakie robilibyśmy na zajęciach !

Proszę spróbujcie w punktach je rozwiązać (kluczowe będzie uważne przeczytanie tekstu źródłowego i infografika czyli obrazki) jeśli coś sprawi trudność (spokojnie!) będziemy kontynuować to w przyszłym roku na zajęciach. Odpowiedzi wpisujemy w zeszycie pod tematem, są to zadania nieobowiązkowe za jego brak nie obniżam ocen!

Źródło1. Statut wiślicki [fragment]

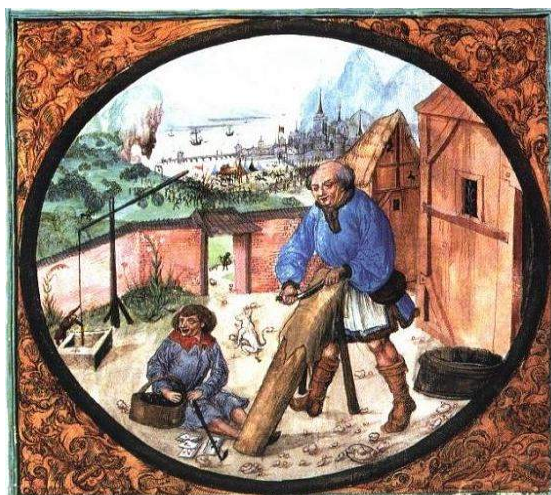
O naganie szlachectwa. Rody szlacheckie wywodzą się zawsze swój początek od przodków, od których pochodzenie potomkowie ich wiarygodnym świadectwem udowodnić zwykli. Jeśli przeto ktoś mieni się szlachcicem i uważa się za równego innym szlachcicom, a ci temu zaprzeczają, ma dla udowodniania szlachetnego swego pochodzenia przyprowadzić sześciu poważnych mężów, z których dwaj pochodzą z jego rodu i ci dwaj pod przysięgą zeznają, że pochodzi z ich domu i rodu ojcowskiego.

Źródło 2. Miniatura przedstawiająca reprezentantów różnych stanów

[źródło: <http://pl.wikipedia.org/w/index.php?title=Plik:Cleric-Knight-Workman.jpg&filetimestamp=20060108232327>]

Źródło 3. Miniatury z Kodeksu Baltazara Behema z 1505 r.

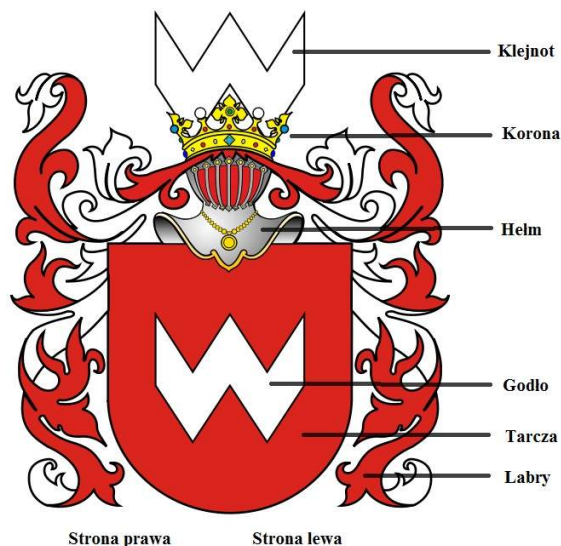

[źródło: http://en.wikipedia.org/wiki/File:Balthasar_Behem_Codex_Tanner.jpg]

[źródło:
http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Krakow_bell_caster_from_Behem_Codex_1505.jpg?uselang=pl]

Źródło 4. Herb szlachecki

[źródło: http://pl.wikipedia.org/w/index.php?title=Plik:POL_COA_Abdank.svg&page=1&filetimestamp=20070408101259]

Ćwiczenia

Na podstawie źródła 1.

1. Stan to grupa ludzi o podobnych prawach i stylu życia, różniących się od praw i obyczajów innych grup społecznych. Sprawdź w Internecie, co decydowało o przynależności do stanu szlacheckiego.
2. W jaki sposób, według statutu wiślickiego nadanego przez Kazimierza Wielkiego, należało udowodnić posiadane szlachectwo?
3. Wyjaśnij termin nagana szlachectwa.

Na podstawie źródła 2.

1. Rozpoznaj stany, których reprezentantów przedstawiono na miniaturze. Odpowiedź uzasadnij.
2. Reprezentanta którego stanu pominięto na tej miniaturze?

Na podstawie źródła 3.

1. Przedstawiciele którego stanu przedstawiono na obu miniaturach? Czym się oni zajmują? Jakie zawody reprezentują?
2. Jakie dokumenty określały sytuację prawną tego stanu?

Na podstawie źródła 4.

Z jakich części składał się charakterystyczny dla danego rodu szlacheckiego znak zwany herbem?

